

Лекције прошлости

Пише:
**Анђелка
Цвијић**

Мирко Магарашевић, *Турска писма*, Академска књига, Нови Сад, 2012.

Свако путовање носи у себи зрнце радозналости. Оно друго – зрнце креативности, рађа се када други светови траже од нас ослобађање од предрасуда и активно духовно учешће у сусрету са новим. Путописима у књизи „Турска писма“ Мирко Магарашевић је показао колико је плодосан овакав спој.

И више од тога. Вођен мишљу да су „паралеле неизбежне, као и поређења“ за шта је инспирацију добио у прошлости коју су у вишевековној симбиози Турска и Србија делиле, овај неуморни песник, есејиста и преводилац одлучио се за необичан приступ путопису. Настајући више од деценије, „Турска писма“ су прошла кроз период „врења“ да би се искристалисала као сасвим самосвојна, доситејевско-просветитељска и просвећена проза.

Већ сама насловна страна сасвим је некарактеристична: уместо углавном уобичајене фотографије каквог пејзажа, са корица „Турских писама“ гледа нас Мустафа Кемал Ататурк, оснивач и први председник Републике Турске. Такво решење је, наравно, намерно – харизматични Ататурк је радикалним реформама у политици, друштву, економији, образовању и култури трасирао пут модерној турској држави којим се она и дан-данас труди да иде.

У историји цивилизације мало је таквих владара, а још је мање оних после чије смрти је настављено правцем који су они одредили! Само један пример: пре више од три хиљаде година преврат много мањих размера учинио је у религији и уметности египатски фараон Ехнатон. Супротставивши се утицајном свештенству бога Амона увео је обожавање сунчевог диска – Атона и прогласио га за јединог бога. Ехнатон је тиме инаугурисао револуционарну идеју монотеизма, али је по његовој смрти свештенство све вратило на старо. Слободоумни фараон је „пребрисан“ и потонуо је у заборав.

Кемал Ататурк је миљеник историје. Његово неумољиво засецање у густо ткиво обичајног поретка, и тако радикалне промене да је невероватно да нису изазвале јачи отпор, повест не само да није до данас довела у питање него није ни оповргнула а камолу поништила. Ататуркови војни успеси учврстили су његов аутори-

тет у народу и дали довољно кредита да од патријархалне Турске направи модерну европску државу.

Слом Отоманског царства ишао му је наруку. Ататурк је поништио султанат, успоставио секуларну државу, женама дао право гласа, избацио старо арапско писмо и увео латинични алфабет. Пропутавао је Турску и људе лично уверавао у потребу реформисања земље.

Овакав тешко замислив а још теже изводљив свеобухватни преврат за Мирка Магарашевића је и полазишна тачка и тачка ослонца. Судар двеју цивилизација у оквиру саме Турске, непобитни утицаји прве и почеци утицаја друге на Србију и српски народ извор су турбулентних утисака, снажнијих и од, такође инспиративних, слика природе, идилличних јутара, смираја дана, олуја, ветрова и бура који у посматрачу буде немирна осећања лепоте и зебње.

У „Турским писмима“ изазовнији су појединачни људски домашаји. Записи о сусрету са отеловљењем Ататуркове идеје о модерној држави садрже сталну компоненту компарације: старе османске и нове Турске, њихових унутрашњих и спољних политика, култура, религија и обичаја, али и њихових утицаја на – у Магарашевићевом кругу интересовања – српски народ, српску историју и српску садашњост.

Да би био што непристраснији, аутор је већ од првог боравка у Турској лета 2001. учинио отклон од свих претпоставки и предубеђења. То му је дало аршин којим је, нит унапред кројећи нит на брзину секући, одмеравао сваки модерни елемент Турске, размишљајући стоји ли њему на супрот онај стари зов османског султана. И одмах потом питајући, и себе и нас, где су ту Србија и њена будућност и шта је са заблудама и самообманама које нам служе да бежимо од истине.

Кратка, ефектна писма готово увек садрже паралелу са нама. Најдиректнија јесте она у писму „На гробу Мајке Божије“, инспирисана збирком фотографија Кемала Ататурка чији је поклич „Турска Турцима“ постао „званична политика Републике Турске“. Иако га објашњава као поруку страним силама да се „не мешају у територијалне, националне и економске интересе Турске“, Магарашевић је свестан и искре потенцијалног национализма у њему. Зато застаје и асоцијацијом на савремену српску политику и друштвену сцену подвлачи оно подрамевајуће зна-

чење које је инхерентно унутрашњој пољитици сваке модерне државе: да припада не само једном народу већ свима који живе у њој. Ова задршка-интервенција аутора на политички најосетљивијем месту књиге изузетно је важна јер њом искључује помисао на повезаност Ататурковог дела са геноцидом над Јерменима од 1915. до 1917. године, дело групе командујућих официра младотурског покрета којем је, иначе, и Ататурк припадао. Тај геноцид невољна је прича и данашње Турске; у њу је дирнуо Орхан Памук, због чега је 2005. против њега подигнута оптужница које је, на срећу, ослобођен.

Али Ататурк јесте у име идеје „Турска Турцима“ повезан са „хуманим (реципрочним) пресељењем“ Турака из Грчке, Бугарске и Краљевине Југославије, чије ефекте Магарашевић није могао заобићи, индиректно их коментаришући кроз сећање на једну нашу документарну ТВ емисију и жал потомака метохијских Турака од којих су неки пред камером заплакали за својим (плодним) добрима на Косову и Метохији.

И у још неким писмима која личе на краће политичке записе, Магарашевић, готово исписујући бду Кемалу Ататурку, синтетиче идеју о томе како се воли своја земља. Истовремено, на видуку Србије не препознаје никога ко би поред ауторитета имао и неопходну цивилизовану и политичко-социјалну одговорност која би установила просвећене принципе равноправности и заједништва. Има ли данас некога ко би, као Ататурк, „објединио безмало све оно што су код нас Срба појединачно хтели, смерали, могли и донели Карађорђе, Доситеј, уставобранитељи, Стерија, Вук, кнез Михаило, војвода Степа Степановић, српски масони и Никола Пашић, заједно!“ Српска историја ће показати.

Медитација која из односа природе и стања душе у путописној прози најчешће склизне у сентименталност, у „Турским писмима“ није од те врсте. Она је, напротив, строго контролисана и узглобљена у поређења историјских, друштвених, економских и културних прилика како Турске и Србије, тако Турске и света. Зато широки планови прошлости тог света, као и Отоманског царства које је са врхунца моћи згаснуло у трулежи, дају писцу могућност неспутаних филозофских искорака. Најспонтанији и најлепши су у писмима „Анталија: Хадријанова капија“, „Топкапи ризница“, „77. турско писмо: Бити султан“, „Истанбулско завештање Мехмед-паше Соколовића“, где се четно, са жалом због пролазности свега, па и лепоте и моћи, размишља о непредвидивим учинцима судбине.

Када је Ататурк кренуо у модернизацију Турске није мислио о судбини. А Турска га и сад слави. „Турска писма“ ипак нису књига о Кемалу Ататурку већ о томе да време никога не чека. И поред још недосегнутог сна оца турске нације, Турска је данас за Европу мање егзотика, а много више пример прогреса. А где је, и зашто је ту где је, Србија?